ମେଘନାଦବଧ କାବ୍ୟ

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ

ପଞ୍ଚମ ସର୍ଗ

୧୦ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦୦୭

ଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ: ୨୪ ମେ ୨୦୦୯

http://www.iopb.res.in/~somen/madhu.html

ପଞ୍ଚମ ସର୍ଗ

ହାସେ ନିଶି ତାରାମୟୀ ତ୍ରିଦଶ-ଆଳୟେ ।
କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତାକୁଳ ଏବେ ବୈଜୟନ୍ତ-ଧାମେ
ମହେନ୍ଦ୍ର, କୁସୁମ-ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟଜି, ମୌନଭାବେ
ବସେନ ତ୍ରିଦିବ-ପତି ରତ୍ନ-ସିଂହାସନେ;–
ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ମନ୍ଦିରେ ସୁପ୍ତ ଆର ଦେବ ଯତ ।

ଅଭିମାନେ ସ୍ୱରୀଶ୍ୱରୀ କହିଲା ସୁସ୍ୱରେର;
"କି ଦୋଷେ, ସୁରେଶ, ଦାସୀ ଦୋଷୀ ତବ ପଦେ ?
ଶୟନ-ଆଗାରେ ତବେ କେନ ନା କରିଛ
ପଦାର୍ପଣ ? ଚେୟେ ଦେଖ, କ୍ଷଣେକ ମୁଦିଛେ,
ଉନ୍ମୀଳିଛେ ପୁନଃ ଆଁଖି, ଚମକି ତରାସେ
ମେନକା, ଉର୍ବଶୀ, ଦେଖ, ସ୍ୱନ୍ଦ-ହୀନ ଯେନ !
ଚିତ୍ର-ପୁତ୍ତଳିକା-ସମ ଚାରୁ ଚିତ୍ରଲେଖା !
ତବ ଡରେ ଡରି ଦେବୀ ବିରାମ-ଦାୟିନୀ
ନିଦ୍ରା ନାହି ଯାନ, ନାଥ, ତୋମାର ସମୀପେ,
ଆର କାରେ ଭୟ ତାର ? ଏ ଘୋର ନିଶୀଥେ,
କେ କୋଥା ଜାଗିଛେ, ବଳ ? ଦୈତ୍ୟ-ଦଳ ଆସି
ବସେଛେ କି ଥାନା ଦିୟା ସ୍ୱର୍ଗେର ଦୁୟାରେ ?"

ଉତ୍ତରିଳା ଅସୁରାରି; "ଭାବିତେଛି, ଦେବି,
କେମନେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶୂର ନାଶିବେ ରାକ୍ଷସେ ?
ଅଜେୟ ଜଗତେ, ସତି, ବୀରେନ୍ଦ୍ର ରାବଣି ।"

"ପାଇୟାଛ ଅସ୍ତ୍ର କାନ୍ତ;" କହିଲା ପୌଲୋମୀ
ଅନନ୍ତ-ଯୌବନା, "ଯାହେ ବଧିଲା ତାରକେ
ମହାଶୂର ତାରକାରି; ତବ ଭାଗ୍ୟ-ବଳେ,
ତବ ପକ୍ଷ ବିରୂପାକ୍ଷ; ଆପନି ପାର୍ବତୀ
ଦାସୀର ସାଧନେ ସାଧ୍ୱୀ କହିଲା, ସୁସିଦ୍ଧ
ହବେ ମନୋରଥ କାଲି; ମାୟା ଦେବୀଶ୍ୱରୀ
ବଧେର ବିଧାନ କହି ଦିବେନ ଆପନି;–
ତବେ ଏ ଭାବନା, ନାଥ, କହ କି କାରଣେ ?"

ଉତ୍ତରିଳା ଦୈତ୍ୟ-ରିପୁ; "ସତ୍ୟ ଯା କହିଲେ
ଦେବେନ୍ଦ୍ରାଣି; ପ୍ରେରିୟାଛି ଅସ୍ତ୍ର ଲଙ୍କାପୁରେ;
କିନ୍ତୁ କି କୌଶଳେ ମାୟା ରକ୍ଷିବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ
ରକ୍ଷୋଯୁଦ୍ଧେ, ବିଶାଳାକ୍ଷୀ, ନା ପାରି ବୁଝିତେ ।
ଜାନି ଆମି ମହାବଳୀ ସୁମିତ୍ରା-ନନ୍ଦନ;
କିନ୍ତୁ ଦନ୍ତୀ କବେ, ଦେବି, ଆଁଟେ ମୃଗରାଜେ ?
ଦମ୍ଭୋଳି-ନିର୍ଘୋଷ ଆମି ଶୁନି, ସୁବଦନେ;

ମେଘେର ଘର୍ଘର ଘୋର; ଦେଖି ଇରମ୍ମଦେ;
ବିମାନେ ଆମାର ସଦା ଝଳେ ସୌଦାମିନୀ;
ତବୁ ଥରଥରି ହିୟା କାଁପେ, ଦେବି, ଯବେ
ନାଦେ ରୁଷି ମେଘନାଦ, ଛାଡ଼େ ହୁହୁଙ୍କାରେ
ଅଗ୍ନିମୟ ଶର-ଜାଳ ବସାଇୟା ଚାପେ ।
ମହେଷ୍ୱାସ; ଐରାବତ ଅସ୍ଥିର ଆପନି
ତାର ଭୀମ ପ୍ରହରଣେ !" ବିଷାଦେ ନିଶ୍ୱାସି
ନୀରବିଲା ସୁରନାଥ; ନିଶ୍ୱାସି ବିଷାଦେ
(ପତି-ଖେଦେ ସତୀ-ପ୍ରାଣ କାଁଦେ ରେ ସତତ !)
ବସିଲା ତ୍ରିଦିବ-ଦେବୀ ଦେବେନ୍ଦ୍ରେର ପାଶେ ।
ଉର୍ବଶୀ, ମେନକା, ରମ୍ଭା, ଚାରୁ ଚିତ୍ରଲେଖା
ଦାଁଡ଼ାଇଲା ଚାରି ଦିକେ; ସରସେ ଯେମତି
ସୁଧାକର-କର-ରାଶି ବେଢ଼େ ନିଶାକାଳେ
ନୀରବେ ମୁଦିତ ପଦ୍ମେ । କିମ୍ବା ଦୀପାବଳୀ
ଅମ୍ବିକାର ପୀଠତଳେ ଶାରଦ-ପାର୍ବଣେ,
ହର୍ଷେ ମଗ୍ନ ବଙ୍ଗ ଯବେ ପାଇୟା ମାୟେରେ
ଚିର-ବାଞ୍ଛା । ମୌନଭାବେ ବସିଲା ଦମ୍ପତୀ;
ହେନ କାଳେ ମାୟା-ଦେବୀ ଉତରିଲା ତଥା ।
ରତନ-ସମ୍ଭବା ବିଭା ଦ୍ୱିଗୁଣ ବାଢ଼ିଲ
ଦେବାଳୟେ; ବାଢ଼େ ଯଥା ରବି-କର-ଜାଳେ
ମନ୍ଦାର-କାଞ୍ଚନ-କାନ୍ତି ନନ୍ଦନ-କାନନେ !

ସସମ୍ଭ୍ରମେ ପ୍ରଣମିଲା ଦେବ ଦେବୀ ଦୌଁହେ
ପାଦପଦ୍ମେ ! ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାସନେ ବସିଲା ଆଶୀଷି
ମାୟା । କୃତାଞ୍ଜଳି-ପୁଟେ ସୁର-କୁଳ-ନିଧି
ଶୁଧିଲା; "କି ଇଚ୍ଛା, ମାଥ, କହ ଏ ଦାସେରେ ?"
ଉତ୍ତରିଲା ମାୟାମୟୀ; "ଯାଇ, ଆଦିତେୟ,
ଲଙ୍କାପୁରେ; ମନୋରଥ ତୋମାର ପୂରିବ;
ରକ୍ଷଃକୁଳ-ଚୂଡ଼ାମଣି ଚୂର୍ଣ୍ଣିବ କୌଶଳେ
ଆଜି । ଚାହି ଦେଖ ଓଇ ପୋହାଇଛେ ନିଶି ।
ଅବିଳମ୍ବେ, ପୁରନ୍ଦର, ଭବାନନ୍ଦମୟୀ
ଉଷା ଦେଖା ଦିବେ ହାସି ଉଦୟ-ଶିଖରେ;
ଲଙ୍କାର ପଙ୍କଜ-ରବି ଯାବେ ଅସ୍ତାଚଳେ !
ନିକୁମ୍ଭିଳା ଯଜ୍ଞାଗାରେ ଲଇବ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ,
ଅସୁରାରି । ମାୟା-ଜାଳେ ବେଢ଼ିବ ରାକ୍ଷସେ ।
ନିରସ୍ତ୍ର, ଦୁର୍ବଳ ବଳୀ ଦୈବ-ଅସ୍ତ୍ରାଘାତେ,
ଅସହାୟ (ସିଂହ ଯେନ ଆନାୟ ମାଝାରେ)
ମରିବେ, -ବିଧିର ବିଧି କେ ପାରେ ଲଙ୍ଘିତେ ?
ମରିବେ ରାବଣି ରଣେ; କିନ୍ତୁ ଏ ବାରତା
ପାବେ ଯବେ ରକ୍ଷଃ-ପତି, କେମନେ ରକ୍ଷିବେ
ତୁମି ରାମାନୁଜେ, ରାମେ, ଧୀର ବିଭିଷଣେ
ରଘୁ-ମିତ୍ର ? ପୁତ୍ର-ଶୋକେ ବିକଳ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର
ପଶିବେ ସମରେ ଶୂର କୃତାନ୍ତ-ସଦୃଶ
ଭୀମବାହୁ ! କାର ସାଧ୍ୟ ବିମୁଖିବେ ତାରେ ?–
ଭାବି ଦେଖ, ସୁରନାଥ, କହିନୁ ଯେ କଥା ।"

ଉତ୍ତରିଲା ଶଚୀକାନ୍ତ ନମୁଚିସୂଦନ;–
"ପଡ଼େ ଯଦି ମେଘନାଦ ସୌମିତ୍ରିର ଶରେ
ମହାମାୟା, ସୁର-ସୈନ୍ୟ ସହ କାଳି ଆମି
ରକ୍ଷିବ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ; ପଶି ରାକ୍ଷସ-ସଂଗ୍ରାମେ ।
ନା-ଡରି ରାବଣେ, ଦେବି, ତୋମାର ପ୍ରସାଦେ !
ମାର ତୁମି ଆଗେ, ମାଥ, ମାୟା-ଜାଳ ପାତି,
କର୍ବୁର-କୁଳେର ଗର୍ବ, ଦୁର୍ମଦ ସଂଗ୍ରାମେ
ରାବଣି ! ରାଘବଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ-କୁଳ-ପ୍ରିୟ,

ସମରିବେ ପ୍ରାଣପଣେ ଅମର, ଜନନି,
ତାର ଜନ୍ୟେ । ଯାବ ଆମି ଆପନି ଭୂତଳେ
କାଲି, ଦ୍ରୁତ ଇରମ୍ମଦେ ଦଗ୍ଧିବ କର୍ବୁରେ ।"

"ଉଚିତ ଏ କର୍ମ ତବ, ଅଦିତି-ନନ୍ଦନ
ବଜ୍ରି !" କହିଲେନ ମାୟା, "ପାଇନୁ ପିରୀତି
ତବ ବାକ୍ୟେ, ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଅନୁମତି ଦେହ,
ଯାଇ ଆମି ଲଙ୍କାଧାମେ !" ଏତେକ କହିୟା,
ଚଳି ଗେଲା ଶକ୍ତୀଶ୍ୱରୀ ଆଶୀଷି ଦୌଁହାରେ !–
ଦେବେନ୍ଦ୍ରେର ପରେ ନିଦ୍ରା ପ୍ରଣମିଲା ଆସି ।

ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀର କର-ପଦ୍ମ ଧରିୟା କୌତୁକେ,
ପ୍ରବେଶିଲା ମହା-ଇନ୍ଦ୍ର-ଶାୟନ-ମନ୍ଦିରେ–
ସୁଖାଲୟ ! ଚିତ୍ରଲେଖା, ଉର୍ବଶୀ, ମେନକା,
ରମ୍ଭା, ନିଜ ଗୃହେ ସବେ ପଶିଲା ସତ୍ୱରେ ।
ଖୁଲିଲା ନୂପୁର, କାଞ୍ଚି, କଙ୍କଣ, କିଙ୍କିଣୀ
ଆର ଯତ ଆଭରଣ; ଖୁଲିଲା କାଁଚଲି;
ଶୁଇଲା ଫୁଲ-ଶୟନେ ସୌର-କର-ରାଶି-
ରୂପିଣୀ ସୁର-ସୁନ୍ଦରୀ । ସୁସ୍ୱନେ ବହିଲ
ପରିମଳମୟ ବାୟୁ, କଭୁ ବା ଅଳକେ,
କଭୁ ଉଚ୍ଚ କୁଚେ, କଭୁ ଇନ୍ଦୁ-ନିଭାନନେ
କରି କେଳି, ମତ୍ତ ଯଥା ମଧୁକର, ଯବେ
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଫୁଲେ ଅଳି ପାୟ ବନ-ସ୍ଥଳେ !

ସ୍ୱର୍ଗେର କନକ-ଦ୍ୱାରେ ଉତରିଲା ମାୟା
ମହାଦେବୀ; ସୁନିନାଦେ ଆପନି ଖୁଲିଲ
ହୈମ ଦ୍ୱାର । ବାହିରିୟା ବିମୋହିନୀ,
ସ୍ୱପନ-ଦେବୀରେ ସ୍ମରି, କହିଲା ସୁସ୍ୱରେ;
"ଯାଓ ତୁମି ଲଙ୍କାଧାମେ, ଯଥାୟ ବିରାଜେ
ଶିବିରେ ସୌମିତ୍ରି ଶୂର । ସୁମିତ୍ରାର ବେଶେ
ବସି ଶିରୋଦେଶେ ତାର, କହିଓ, ରଙ୍ଗିଣି,
ଏଇ କଥା; 'ଉଠ, ବତ୍ସ, ପୋହାଇଲ ରାତି ।
ଲଙ୍କାର ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରେ ବନରାଜୀ ମାଝେ
ଶୋଭେ ସଡ଼୍; କୂଳେ ତାର ଚଣ୍ଡୀର ଦେଉଳ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ; ସ୍ନାନ କରି ସେଇ ସରୋବରେ,
ତୁଳିୟା ବିବିଧ ଫୁଲ, ପୂଜ ଭକ୍ତି-ଭାବେ
ଦାନବ-ଦମନୀ ମାୟେ । ତାଁହାର ପ୍ରସାଦେ,
ବିନାଶିବେ ଅନାୟାସେ ଦୁର୍ମଦ ରାକ୍ଷସେ,
ଯଶସ୍ୱି ! ଏକାକୀ, ବତ୍ସ, ଯାଇଓ ସେ ବନେ ।'
ଅବିଳମ୍ବେ, ସ୍ୱପ୍ନ-ଦେବି, ଯାଓ ଲଙ୍କାପୁରେ ।
ଦେଖ, ପୋହାଇଛେ ରାତି । ବିଳମ୍ବ ନା ସହେ ।"

ଚଳି ଗେଲା ସ୍ୱପ୍ନ-ଦେବୀ ନୀଳ ନଭଃ-ସ୍ଥଳ
ଉଜଳି, ଖସିୟା ଯେନ ପଡ଼ିଲ ଭୂତଳେ
ତାରା ! ତ୍ୱରା ଉରି ଯଥା ଶିବିର ମାଝାରେ
ବିରାଜେନ ରାମାନୁଜ, ସୁମିତ୍ରାର ବେଶେ
ବସି ଶିରୋଦେଶେ ତାଁର, କହିଲା ସୁସ୍ୱରେ
କୁହକିନୀ; "ଉଠ, ବତ୍ସ, ପୋହାଇଲ ରାତି ।
ଲଙ୍କାର ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରେ ବନରାଜୀ ମାଝେ
ଶୋଭେ ସଡ଼୍; କୂଳେ ତାର ଚଣ୍ଡୀର ଦେଉଳ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ; ସ୍ନାନ କରି ସେଇ ସରୋବରେ,
ତୁଳିୟା ବିବିଧ ଫୁଲ, ପୂଜ ଭକ୍ତି-ଭାବେ
ଦାନବ-ଦମନୀ ମାୟେ । ତାଁହାର ପ୍ରସାଦେ,
ବିନାଶିବେ ଅନାୟାସେ ଦୁର୍ମଦ ରାକ୍ଷସେ,
ଯଶସ୍ୱି ! ଏକାକୀ, ବତ୍ସ ଯାଇଓ ସେ ବନେ ।"

ଚମକି ଉଠିୟା ବଳୀ ଚାହିଲା ଚୌଦିକେ !
ହାୟ୍ ରେ, ନୟ୍ନ-ଜଳେ ଭିଜିଲ ଅମନି
ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ! "ହେ ଜନନି," କହିଲା ବିଷାଦେ
ବୀରେନ୍ଦ୍ର, "ଦାସେର ପ୍ରତି କେନ ବାମ ଏତ
ତୁମି ? ଦେହ ଦେଖା ପୁନଃ, ପୂଜି ପା ଦୁଖାନି ।
ପୂରାଇ ମନେର ସାଧ ଲୟେ ପଦ-ଧୂଳି,
ମା ଆମାର ! ଯବେ ଆମି ବିଦାୟ୍ ହଇନୁ,
କତ ଯେ କାଁଦିଲେ ତୁମି, ସ୍ମରିଲେ ବିଦରେ
ହୃଦୟ୍ ! ଆର କି, ଦେବି, ଏ ବୃଥା ଜନମେ
ହେରିବ ଚରଣ-ଯୁଗ ?" ମୁଛି ଅଶ୍ରୁ-ଧାରା
ଚଳିଲା ବୀର-କୁଞ୍ଜର କୁଞ୍ଜର-ଗମନେ
ଯଥା ବିରାଜେନ ପ୍ରଭୁ ରଘୁ-କୁଳ-ରାଜା ।

କହିଲା ଅନୁଜ, ନମି ଅଗ୍ରଜେର ପଦେ;–
"ଦେଖିନୁ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପ୍ନ, ରଘୁ-କୁଳ-ପତି
ଶିରୋଦେଶେ ବସି ମୋର ସୁମିତ୍ରା ଜନନୀ
କହିଲେନ, 'ଉଠ, ବତ୍ସ, ପୋହାଇଲ ରାତି ।
ଲଙ୍କାର ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରେ ବନରାଜୀ ମାଝେ
ଶୋଭେ ସର୍; କୂଳେ ତାର ଚଣ୍ଡୀର ଦେଉଳ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ୍; ସ୍ନାନ କରି ସେଇ ସରୋବରେ,
ତୁଳିୟା ବିବିଧ ଫୁଲ, ପୂଜ ଭକ୍ତି-ଭାବେ
ଦାନବ-ଦମନୀ ମାୟେ ! ତାଁହାର ପ୍ରସାଦେ
ବିନାଶିବେ ଅନାୟାସେ ଦୁର୍ମଦ ରାକ୍ଷସେ,
ଯଶସ୍ୱି ! ଏକାକୀ, ବତ୍ସ, ଯାଇଓ ସେ ବନେ ।'
ଏତେକ କହିୟା ମାତା ଅଦୃଶ୍ୟ ହଇଲା ।
କାଁଦିୟା ଡାକିନୁ ଆମି, କିନ୍ତୁ ନା ପାଇନୁ
ଉତ୍ତର । କି ଆଜ୍ଞା ତବ, କହ, ରଘୁମଣି ?"

ଜିଜ୍ଞାସିଲା ବିଭୀଷଣେ ବୈଦେହୀ-ବିଳାସୀ;–
"କି କହ, ହେ ମିତ୍ରବର ତୁମି ? ରକ୍ଷଃପୁରେ
ରାଘବ-ରକ୍ଷଣ ତୁମି ବିଦିତ ଜଗତେ ।"

ଉତ୍ତରିଲା ରକ୍ଷଃଶ୍ରେଷ୍ଠ, "ଆଛେ ସେ କାନନେ
ଚଣ୍ଡୀର ଦେଉଳ, ଦେବ, ସରୋବର-କୂଳେ ।
ଆପନି ରାକ୍ଷସ-ନାଥ ପୂଜେନ ସତୀରେ
ସେ ଉଦ୍ୟାନେ, ଆର କେହ ନାହି ଯାୟ୍ କଭୁ
ଭୟେ, ଭୟଙ୍କର ସ୍ଥଳ ! ଶୁନେଛି ଦୁୟାରେ
ଆପନି ଭ୍ରମେନ ଶମ୍ଭୁ-ଭୀମ-ଶୂଳ-ପାଣି !
ଯେ ପୂଜେ ମାୟେରେ ସେଥା ଜୟୀ ସେ ଜଗତେ !
ଆର କି କହିବ ଆମି ? ସାହସେ ଯଦ୍ୟପି
ପ୍ରବେଶ କରିତେ ବନେ ପାରେନ ସୌମିତ୍ରି
ସଫଳ, ହେ ମହାରଥି, ମନୋରଥ ତବ !"

"ରାଘବେର ଆଜ୍ଞାବର୍ତ୍ତି, ରକ୍ଷଃ-କୁଳୋତ୍ତମ
ଏ ଦାସ"; କହିଲା ବଳୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, "ଯଦ୍ୟପି
ପାଇ ଆଜ୍ଞା, ଅନାୟାସେ ପଶିବ କାନନେ !
କେ ରୋଧିବେ ଗତି ମୋର ?" ସୁମଧୁର ସ୍ୱରେ ।
କହିଲା ରାଘବେଶ୍ୱର; "କତ ଯେ ସୟେଛ
ମୋର ହେତୁ ତୁମି, ବତ୍ସ, ସେ କଥା ସ୍ମରିଲେ
ନା ଚାହେ ପରାଣ ମୋର ଆର ଆୟାସିତେ
ତୋମାୟ୍ ! କିନ୍ତୁ କି କରି ? କେମନେ ଲଙ୍ଘିବ
ଦୈବେର ନିର୍ବନ୍ଧ, ଭାଇ ? ଯାଓ ସାବଧାନେ,–
ଧର୍ମ-ବଳେ ମହାବଳୀ ! ଆୟସୀ-ସଦୃଶ
ଦେବକୁଳ-ଆନୁକୂଲ୍ୟ ରକ୍ଷୁକ ତୋମାରେ !"

ପ୍ରଣମି ରାଘବ-ପଦେ, ବନ୍ଦି ବିଭୀଷଣେ
ସୌମିତ୍ରି, କୃପାଣ କରେ, ଯାତ୍ରା କରି ବଳୀ
ନିର୍ଭୟେ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରେ ଚଳିଲା ସତ୍ୱରେ ।
ଜାଗିଛେ ସୁଗ୍ରୀବ ମିତ୍ର ବୀତିହୋତ୍ର-ରୂପୀ
ବୀର-ବଳ-ଦଳେ ତଥା । ଶୁଣି ପଦଧ୍ୱନି
ଗମ୍ଭୀରେ କହିଲା ଶୂର; "କେ ତୁମି ? କି ହେତୁ
ଘୋର ନିଶାକାଳେ ହେଥା ? କହ ଶୀଘ୍ର କରି,
ବାଁଚିତେ ବାସନା ଯଦି ! ନତୁବା ମାରିବ
ଶିଳାଘାତେ ଚୂର୍ଣ୍ଣି ଶିର୍ !" ଉତ୍ତରିଲା ହାସି
ରାମାନୁଜ, "ରକ୍ଷୋବଂଶେ ଧ୍ୱଂସ, ବୀରମଣି !
ରାଘବେର ଦାସ ଆମି ।" ଆଶୁ ଅଗ୍ରସରି
ସୁଗ୍ରୀବ ବନ୍ଦିଲା ସଖା ବୀରେନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ।
ମଧୁର ସମ୍ଭାଷେ ତୁଷି କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା-ପତିରେ,
ଚଳିଲା ଉତ୍ତର ମୁଖେ ଉର୍ମିଳା-ବିଳାସୀ ।

କତ କ୍ଷଣେ ଉତରିୟା ଉଦ୍ୟାନ-ଦୁୟାରେ
ଭୀମ-ବାହୁ, ସବିସ୍ମୟେ ଦେଖିଲା ଅଦୂରେ
ଭୀଷଣ-ଦର୍ଶନ-ମୂର୍ତ୍ତି ! ଦୀପିଛେ ଲଲାଟେ
ଶଶିକଳା, ମହୋରଗ-ଲଲାଟେ ଯେମତି
ମଣି ! ଜଟାଜୁଟ ଶିରେ, ତାହାର ମାଝାରେ
ଜାହ୍ନବୀର ଫେନ-ଲେଖା, ଶାରଦ ନିଶାତେ
କୌମୁଦୀର ରଜୋରେଖା ମେଘମୁଖେ ଯେନ !
ବିଭୂତି-ଭୂଷିତ ଅଙ୍ଗ; ଶାଳ-ବୃକ୍ଷ-ସମ
ତ୍ରିଶୂଳ ଦକ୍ଷିଣ କରେ ! ଚିନିଲା ସୌମିତ୍ରି
ଭୂତନାଥେ ! ନିଷ୍କୋଶିୟା ତେଜସ୍କର ଅସି,
କହିଲା ବୀର-କେଶରୀ; "ଦଶରଥ ରଥୀ,
ରଘୁଜ-ଅଜ-ଅଙ୍ଗଜ, ବିଖ୍ୟାତ ଭୁବନେ,
ତାଁହାର ତନୟ ଦାସ ନମେ ତବ ପଦେ,
ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ! ଛାଡ଼ ପଥ; ପୂଜିବ ଚଣ୍ଡୀରେ
ପ୍ରବେଶି କାନନେ; ନହେ ଦେହ ରଣ ଦାସେ !
ସତତ ଅଧର୍ମ କର୍ମେ ରତ ଲଙ୍କାପତି;
ତବେ ଯଦି ଇଚ୍ଛା ରଣ, ତାର ପକ୍ଷ ହୟେ,
ବିରୂପାକ୍ଷ, ଦେହ ରଣ ବିଳମ୍ବ ନା ସହେ !
ଧର୍ମେ ସାକ୍ଷୀ ମାନି ଆମି ଆହ୍ୱାନି ତୋମାରେ;–
ସତ୍ୟ ଯଦି ଧର୍ମ, ତବେ ଅବଶ୍ୟ ଜିନିବ !"

ଯଥା ଶୁଣି ବଜ୍ର-ନାଦ, ଉତ୍ତରେ ହୁଙ୍କାରି
ଗିରିରାଜ, ବୃଷଧ୍ୱଜ କହିଲା ଗମ୍ଭୀରେ !
"ବାଖାନି ସାହସ ତୋର, ଶୂର-ଚୂଡ଼ା-ମଣି
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! କେମନେ ଆମି ଯୁଝି ତୋର ସାଥେ !
ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ ଆଜି ତୋର ପ୍ରତି,
ଭାଗ୍ୟଧର !" ଛାଡ଼ି ଦିଲା ଦୁୟାର ଦୁୟାରୀ
କପର୍ଦ୍ଦି; କାନନ ମାଝେ ପଶିଲା ସୌମିତ୍ରି ।

ଘୋର ସିଂହନାଦ ବୀର ଶୁଣିଲା ଚମକି ।
କାଁପିଲ ନିବିଡ଼ ବନ ମଡ଼ ମଡ଼ ରବେ
ଚୌଦିକେ ! ଆଇଲ ଧାଇ ରକ୍ତ-ବର୍ଣ୍ଣ-ଆଁଖି
ହର୍ଯକ୍ଷ, ଆସ୍ଫାଳି ପୁଚ୍ଛ, ଦନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ି ।
ଜୟ୍ ରାମ ନାଦେ ରଥୀ ଉଲଙ୍ଗିଲା ଅସି ।
ପଳାଇଲ ମାୟା-ସିଂହ ହୁତାଶନ-ତେଜେ
ତମଃ ଯଥା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଚଳିଲା ନିର୍ଭୟେ
ଧୀମାନ । ସହସା ମେଘ ଆବରିଲ ଚାଁଦେ
ନିର୍ଘୋଷେ ! ବହିଲ ବାୟୁ ହୁହୁଙ୍କାର ସ୍ୱନେ !
ଚକମକି କ୍ଷଣପ୍ରଭା ଶୋଭିଲ ଆକାଶେ,
ଦ୍ୱିଗୁଣ ଆଁଧାରି ଦେଶ କ୍ଷଣ-ପ୍ରଭା-ଦାନେ !
କଡ଼ କଡ଼ କଡ଼େ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲ ଭୂତଳେ
ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ! ବାହୁ-ବଳେ ଉପାଡ଼ିଲା ତରୁ

ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ! ଦାବାନଳ ପଶିଳ କାନନେ !
କାଁପିଳ କନକ-ଲଙ୍କା, ଗର୍ଜିଳ ଜଳଧି
ଦୂରେ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଶଙ୍ଖ ରଣକ୍ଷେତ୍ରେ ଯଥା
କୋଦଣ୍ଡ-ଟଙ୍କାର ସହ ମିଶିୟା ଘର୍ଘରେ ।

ଅଟଳ ଅଚଳ ଯଥା ଦାଁଡ଼ାଇଲା ବଳୀ
ସେ ରୌରବେ ! ଆଚମ୍ବିତେ ନିବିଳ ଦାବାଗ୍ନି;
ଥାମିଳ ତୁମୁଳ ଝଡ଼; ଦେଖା ଦିଳା ପୁନଃ
ତାରାକାନ୍ତ, ତାରାଦଳ ଶୋଭିଳ ଗଗନେ !
କୁସୁମ-କୁନ୍ତଳା ମହୀ ହାସିଳା କୌତୁକେ ।
ଛୁଟିଳ ସୌରଭ; ମନ୍ଦ ସମୀର ସ୍ୱନିଳା ।

ସବିସ୍ମୟେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚଳିଳା ସୁମତି ।
ସହସା ପୂରିଳ ବନ ମଧୁର ନିକ୍କଣେ !
ବାଜିଳ ବାଁଶରୀ, ବୀଣା, ମୃଦଙ୍ଗ, ମନ୍ଦିରା,
ସପ୍ତସ୍ୱରା; ଉଥଳିଳ ସେ ରବେର ସହ
ସ୍ତ୍ରୀ-କଣ୍ଠ-ସମ୍ଭବ ରବ, ଚିତ୍ତ ବିମୋହିୟା !

ଦେଖିଳା ସମ୍ମୁଖେ ବଳୀ, କୁସୁମ-କାନନେ,
ବାମାଦଳ, ତାରାଦଳ ଭୂପତିତ ଯେନ !
କେହ ଅବଗାହେ ଦେହ ସ୍ୱଚ୍ଛ ସରୋବରେ,
କୌମୁଦୀ ନିଶୀଥେ ଯଥା ! ଦୁକୂଳ କାଁଚଳି
ଶୋଭେ କୂଳେ, ଅବୟବ ବିମଳ ସଳିଳେ,
ମାନସ-ସରସେ, ମରି, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦ୍ମ ଯଥା !
କେହ ତୁଳେ ପୁଷ୍ପରାଶି, ଅଳଙ୍କାରେ କେହ
ଅଳକ, କାମ-ନିଗଡ଼ ! କେହ ଧରେ କରେ
ଦ୍ୱିରଦ-ରଦ-ନିର୍ମିତ, ମୁକୁତା-ଖଚିତ
କୋଳମ୍ବକ; ଝକଝକେ ହୈମ ତାର ତାହେ,
ସଙ୍ଗୀତ-ରସେର ଧାମ ! କେହ ବା ନାଚିଛେ
ସୁଖମୟୀ; କୁଚଯୁଗ ପୀବର ମାଝାରେ
ଦୁଳିଛେ ରତନ-ମାଳା, ଚରଣେ ବାଜିଛେ
ନୂପୁର, ନିତମ୍ବ-ବିମ୍ବେ କ୍ୱଣିଛେ ରଶନା !
ମରେ ନର କାଳ-ଫଣୀ-ନଶ୍ୱର ଦଂଶନେ;–
କିନ୍ତୁ ଏ ସବାର ପୃଷ୍ଠେ ଦୁଳିଛେ ଯେ ଫଣୀ
ମଣିମୟ, ହେରି ତାରେ କାମ-ବିଷେ ଜ୍ୱଳେ
ପରାଣ ! ହେରିଲେ ଫଣୀ ପଳାୟ ତରାସେ
ଯାର ଦୃଷ୍ଟି-ପଥେ ପଡ଼େ କୃତାନ୍ତେର ଦୂତ;
ହାୟ ରେ, ଏ ଫଣୀ ହେରି କେ ନା ଚାହେ ଏରେ
ବାଁଧିତେ ଗଳାୟ, ଶିରେ, ଉମାକାନ୍ତ ଯଥା,
ଭୁଜଙ୍ଗ-ଭୂଷଣ ଶୂଳୀ ? ଗାଇଛେ ଜାଗିୟା
ତରୁଶାଖେ, ମଧୁସଖା; ଖେଳିଛେ ଅଦୂରେ
ଜଳଯନ୍ତ୍ର; ସମୀରଣ ବହିଛେ କୌତୁକେ,
ପରିମଳ-ଧନ ଲୁଟି କୁସୁମ-ଆଗାରେ ।

ଅବିଳମ୍ବେ ବାମାଦଳ, ଘିରି ଅରିନ୍ଦମେ,
ଗାଇଲ; "ସ୍ୱାଗତ, ଓହେ ରଘୁ-ଚୂଡ଼ା-ମଣି !
ନହି ନିଶାଚରୀ ମୋରା, ତ୍ରିଦିବ-ନିବାସୀ !
ନନ୍ଦନ-କାନନେ, ଶୂର, ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ମନ୍ଦିରେ
କରି ବାସ; କରି ପାନ ଅମୃତ ଉଲ୍ଲାସେ;
ଅନନ୍ତ ବସନ୍ତ ଜାଗେ ଯୌବନ-ଉଦ୍ୟାନେ;
ଉରଜ କମଳ-ଯୁଗ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସତତ;
ନା ଶୁଖାୟ ସୁଧାରସ ଅଧର-ସରସେ;
ଅମରୀ ଆମରା, ଦେବ ! ବରିନୁ ତୋମାରେ
ଆମା ସବେ; ଚଳ, ନାଥ, ଆମାଦେର ସାଥେ ।
କଠୋର ତପସ୍ୟା ନର କରେ, ଯୁଗେ ଯୁଗେ
ଲଭିତେ ଯେ ସୁଖ-ଭୋଗ, ଦିବ ତା ତୋମାରେ,
ଗୁଣମଣି ! ରୋଗ, ଶୋକ-ଆଦି କୀଟ ଯତ

କାଟେ ଜୀବନେର ଫୁଲ ଏ ଭବ-ମଣ୍ଡଳେ,
ନା ପଶେ ଯେ ଦେଶେ ମୋରା ଆନନ୍ଦେ ନିବାସି
ଚିରଦିନ !" କରପୁଟେ କହିଲା ସୌମିତ୍ରି,
"ହେ ସୁର-ସୁନ୍ଦରୀ-ବୃନ୍ଦ, କ୍ଷମ ଏ ଦାସେରେ !
ଅଗ୍ରଜ ଆମାର ରଥୀ ବିଖ୍ୟାତ ଜଗତେ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଭାର୍ଯା ତାଁର ମୈଥିଳୀ; କାନନେ
ଏକାକିନୀ ପାଇ ତାଁରେ ଆନିୟାଛେ ହରି
ରକ୍ଷୋନାଥ । ଉଦ୍ଧାରିବ, ଘୋର ଯୁଦ୍ଧେ ନାଶି
ରାକ୍ଷସେ, ଜାନକୀ ସତୀ; ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମମ
ସଫଳ ହଉକ, ବର ଦେହ, ସୁରାଙ୍ଗନେ !
ନର-କୁଳେ ଜନ୍ମ ମୋର; ମାତୃ ହେନ ମାନି
ତୋମା ସବେ ।" ମହାବାହୁ ଏତେକ କହିୟା
ଦେଖିଲା ତୁଳିୟା ଆଁଖି, ବିଜନ ସେ ବନ !
ଚଳି ଗେଛେ ବାମାଦଳ ସ୍ୱପନେ ଯେମତି,
କିମ୍ବା ଜଳବିମ୍ବ ଯଥା ସଦା ସଦ୍ୟୋଜୀବୀ !–
କେ ବୁଝେ ମାୟାର ମାୟା ଏ ମାୟା-ସଂସାରେ ?
ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁନଃ ବଳୀ ଚଳିଲା ବିସ୍ମୟେ ।

କତ କ୍ଷଣେ ଶୂରବର ହେରିଲା ଅଦୂରେ
ସରୋବର, କୂଳେ ତାର ଚଣ୍ଡୀର ଦେଉଳ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ସୋପାନ ଶତ ମଣ୍ଡିତ ରତନେ ।
ଦେଖିଲା ଦେଉଳେ ବଳୀ ଦୀପିଛେ ପ୍ରଦୀପ;
ପୀଠତଳେ ଫୁଲରାଶି; ବାଜିଛେ ଝାଁଝରୀ,
ଶଙ୍ଖ, ଘଣ୍ଟା; ଘଟେ ବାରି; ଧୂମ, ଧୂପ-ଦାନେ
ପୁଡ଼ି, ଆମୋଦିଛେ ଦେଶ, ମିଶିୟା ସୁରଭି
କୁସୁମ-ବାସେର ସହ । ପଶିଲା ସଲିଳେ
ଶୂରେନ୍ଦ୍ର, କରିଲା ସ୍ନାନ; ତୁଳିଲା ଯତନେ
ନୀଳୋତ୍ପଳ, ଦଶ ଦିଶ ପୂରିଲ ସୌରଭେ ।

ପ୍ରବେଶି ମନ୍ଦିରେ ତବେ ବୀରେନ୍ଦ୍ର-କେଶରୀ
ସୌମିତ୍ରି, ପୂଜିଲା ବଳୀ ସିଂହବାହିନୀରେ
ଯଥାବିଧି । "ହେ ବରଦେ", କହିଲା ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗେ
ପ୍ରଣମିୟା ରାମାନୁଜ, ଦେହ ବର ଦାସେ !
ନାଶି ରକ୍ଷଃ-ଶୂରେ, ମାଥ, ଏଇ ଭିକ୍ଷା ମାଗି
ମାନବ-ମନେର କଥା, ହେ ଅନ୍ତର୍ଯାମିନି,
ତୁମି ଯତ ଜାନ, ହାୟ, ମାନବ-ରସନା
ପାରେ କି କହିତେ ତତ ? ଯତ ସାଧ ମନେ,
ପୂରାଓ ସେ ସବେ, ସାଧ୍ୱି !" ଗରଜିଲ ଦୂରେ
ମେଘ; ବଜ୍ରନାଦେ ଲଙ୍କା ଉଠିଲ କାଁପିୟା
ସହସା ! ଦୁଲିଲ ଯେନ ଘୋର ଭୂକମ୍ପନେ,
କାନନ, ଦେଉଳ, ସଡ଼୍ – ଥର ଥର ଥରେ !

ସମ୍ମୁଖେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଳୀ ଦେଖିଲା କାଞ୍ଚନ-
ସିଂହାସନେ ମହାମାୟେ । ତେଜଃ ରାଶି ରାଶି
ଧାଁଧିଲ ନୟନ କ୍ଷଣ ବିଜଳୀ-ଝଲକେ !
ଆଁଧାର ଦେଉଳ ବଳୀ ହେରିଲା ସଭୟେ
ଚୌଦିକ ! ହାସିଲା ସତୀ; ପଳାଇଲ ତମଃ
ଦ୍ରୁତେ; ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁଃ ଲାଭ କରିଲା ସୁମତି !
ମଧୁର ସ୍ୱର-ତରଙ୍ଗ ବହିଲ ଆକାଶେ ।

କହିଲେନ ମହାମାୟା; "ସୁପ୍ରସନ୍ନ ଆଜି,
ରେ ସତୀ-ସୁମିତ୍ରା-ସୁତ, ଦେବ ଦେବୀ ଯତ
ତୋର ପ୍ରତି ! ଦେବ-ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରେରିୟାଛେ ତୋରେ
ବାସବ; ଆପନି ଆମି ଆସିୟାଛି ହେଥା
ସାଧିତେ ଏ କାର୍ଯ ତୋର ଶିବେର ଆଦେଶେ ।
ଧରି, ଦେବ ଅସ୍ତ୍ର, ବଳି, ବିଭୀଷଣେ ଲୟେ,
ଯା ଚଳି ନଗର-ମାଝେ, ଯଥାୟ ରାବଣି,
ନିକୁମ୍ଭିଳା ଯଜ୍ଞାଗାରେ, ପୂଜେ ବୈଶ୍ୱାନରେ ।

ସହସା, ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳାକ୍ରମେ ଆକ୍ରମି ରାକ୍ଷସେ,
ନାଶ ତାରେ ! ମୋର ବରେ ପଶିବି ଦୁଜଣେ
ଅଦୃଶ୍ୟ; ନିକଷେ ଯଥା ଅସି, ଆବରିବ
ମାୟାଜାଳେ ଆମି ଦୌହେ । ନିର୍ଭୟ ହୃଦୟେ
ଯା ଚଳି, ରେ ଯଶସ୍ୱି !" ପ୍ରଣମି ଶୂରମଣି
ମାୟାର ଚରଣ-ତଳେ, ଚଳିଲା ସତ୍ୱରେ
ଯଥାୟ ରାଘବ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କୂଜନିଲ ଜାଗି
ପାଖୀ-କୁଳ ଫୁଲ-ବନେ, ଯନ୍ତ୍ରୀଦଳ ଯଥା
ମହୋତ୍ସବେ ପୂରେ ଦେଶ ମଙ୍ଗଳ-ନିକ୍ୱଣେ !
ବୃଷ୍ଟିଲା କୁସୁମ-ରାଶି ଶୂରବର-ଶିରେ
ତରୁରାଜୀ; ସମୀରଣ ବହିଲା ସୁସ୍ୱନେ ।

"ଶୁଭ କ୍ଷଣେ ଗର୍ଭେ ତୋରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଧରିଲ
ସୁମିତ୍ରା ଜନନୀ ତୋର ।" -କହିଲା ଆକାଶେ
ଆକାଶ-ସମ୍ଭବା ବାଣୀ,- "ତୋର କୀର୍ତ୍ତି-ଗାନେ
ପୂରିବେ ତ୍ରିଲୋକ ଆଜି, କହିନୁ ରେ ତୋରେ !
ଦେବେର ଅସାଧ୍ୟ କର୍ମ ସାଧିଲି, ସୌମିତ୍ରି,
ତୁଇ ! ଦେବକୁଳ-ତୁଲ୍ୟ ଅମର ହଇଲି !"
ନୀରବିଲା ସରସ୍ୱତୀ, କୂଜନିଲ ପାଖୀ
ସୁମଧୁରତର ସ୍ୱରେ ସେ ନିକୁଞ୍ଜ-ବନେ ।

କୁସୁମ-ଶୟନେ ଯଥା ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ମନ୍ଦିରେ
ବିରାଜେ ବୀରେନ୍ଦ୍ର ବଳୀ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ, ତଥା
ପଶିଲ କୂଜନ-ଧ୍ୱନି ସେ ସୁଖ-ସଦନେ !
ଜାଗିଲା ବୀର-କୁଞ୍ଜର କୁଞ୍ଜବନ-ଗୀତେ ।
ପ୍ରମୀଳାର କରପଦ୍ମ କରପଦ୍ମେ ଧରି
ରଥୀନ୍ଦ୍ର, ମଧୁର ସ୍ୱରେ, ହାୟ ରେ, ଯେମତି
ନଳିନୀର କାନେ ଅଳି କହେ ଗୁଞ୍ଜରିୟା
ପ୍ରେମେର ରହସ୍ୟ କଥା, କହିଲା (ଆଦରେ
ଚୁମ୍ବି ନିମୀଳିତ ଆଁଖି) "ଡାକିଛେ କୂଜନେ,
ହୈମବତୀ ଉଷା ତୁମି, ରୂପସି, ତୋମାରେ
ପାଖୀ-କୁଳ; ମିଲ, ପ୍ରିୟେ, କମଳ-ଲୋଚନ !
ଉଠ, ଚିରାନନ୍ଦ ମୋର ! ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି-
ସମ ଏ ପରାଣ, କାନ୍ତା; ତୁମି ରବିଚ୍ଛବି;-
ତେଜୋହୀନ ଆମି ତୁମି ମୁଦିଲେ ନୟନ ।
ଭାଗ୍ୟ-ବୃକ୍ଷେ ଫଳୋତ୍ତମ ତୁମି ହେ ଜଗତେ
ଆମାର । ନୟନ-ତାରା ! ମହାର୍ଘ ରତନ ।
ଉଠି ଦେଖ, ଶଶିମୁଖି, କେମନେ ଫୁଟିଛେ
ଚୁରି କରି କାନ୍ତି ତବ ମଞ୍ଜୁ କୁଞ୍ଜବନେ
କୁସୁମ !" ଚମକି ରାମା ଉଠିଲା ସତ୍ୱରେ,–
ଗୋପିନୀ କାମିନୀ ଯଥା ବେଣୁର ସୁରବେ !

ଆବରିଲା ଅବୟବ ସୁଚାରୁ-ହାସିନୀ
ଶରମେ । କହିଲା ପୁନଃ କୁମାର ଆଦରେ;–
"ପୋହାଇଲ ଏତକ୍ଷଣେ ତିମିର ଶର୍ବରୀ;
ତା ନା ହଲେ ଫୁଟିତେ କି ତୁମି, କମଳିନି,
ଜୁଡ଼ାତେ ଏ ଚକ୍ଷୁଃଦ୍ୱୟ ? ଚଳ, ପ୍ରିୟେ, ଏବେ
ବିଦାୟ ହଇବ ନମି ଜନନୀର ପଦେ !
ପରେ ଯଥାବିଧି ପୂଜି ଦେବ ବୈଶ୍ୱାନରେ
ଭୀଷଣ-ଅଶନି-ସମ ଶର-ବରିଷଣେ
ରାମେର ସଂଗ୍ରାମ-ସାଧ ମିଟାବ ସଂଗ୍ରାମେ ।"

ସାଜିଲା ରାବଣ-ବଧୂ, ରାବଣ-ନନ୍ଦନ,
ଅତୁଳ ଜଗତେ ଦୌହେ, ବାମାକୁଳୋତ୍ତମା
ପ୍ରମୀଳା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମେଘନାଦ ବଳୀ !
ଶୟନ-ମନ୍ଦିର ହତେ ବାହିରିଲା ଦୌହେ–
ପ୍ରଭାତେର ତାରା ଯଥା ଅରୁଣେର ସାଥେ !
ଲଜ୍ଜାୟ ମଳିନମୁଖୀ ପଳାଇଲା ଦୂରେ

(ଶିଶିର ଅମୃତଭୋଗ ଛାଡ଼ି ଫୁଲଦଳେ)
ଖଦ୍ୟୋତ; ଧାଇଲ ଅଳି ପରିମଳ-ଆଶେ;
ଗାଇଲ କୋକିଳ ଡାଳେ ମଧୁ ପଞ୍ଚସ୍ୱରେ;
ବାଜିଲ ରାକ୍ଷସ-ବାଦ୍ୟ, ନମିଲ ରକ୍ଷକ;
ଜୟ୍ ମେଘନାଦ ନାଦ ଉଠିଲ ଗଗନେ!
ରତନ-ଶିବିକାସନେ ବସିଲା ହରଷେ
ଦମ୍ପତୀ । ବହିଲ ଯାନ ଯାନ-ବାହ-ଦଳେ
ମନ୍ଦୋଦରୀ ମହିଷୀର ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ମନ୍ଦିରେ ।
ମହାପ୍ରଭାଧର ଗୃହ; ମରକତ, ହୀରା
ଦ୍ୱିରଦ-ରଦ-ମଣ୍ଡିତ, ଅତୁଳ ଜଗତେ ।
ନୟନ-ମନୋରଞ୍ଜନ ଯା କିଛୁ ସୃଜିଲା
ବିଧାତା, ଶୋଭେ ସେ ଗୃହେ! ଭ୍ରମିଛେ ଦୁୟାରେ
ପ୍ରହରିଣୀ, ପ୍ରହରଣ କାଳ-ଦଣ୍ଡ-ସମ
କରେ; ଅଶ୍ୱାରୂଢ଼ା କେହ; କେହ ବା ଭୂତଳେ ।
ତାରକାରା ଦୀପାବଳୀ ଦୀପିଛେ ଚୌଦିକେ ।
ବହିଛେ ବାସନ୍ତାନିଳ, ଅୟୁତ-କୁସୁମ-
କାନନ-ସୌରଭ-ବହ । ଉଥଳିଛେ ମୃଦୁ
ବୀଣା-ଧ୍ୱନି, ମନୋହର ସ୍ୱପନ ଯେମତି!

ପ୍ରବେଶିଲା ଅରିନ୍ଦମ, ଇନ୍ଦୁ-ନିଭାନନା
ପ୍ରମୀଳା ସୁନ୍ଦରୀ ସହ, ସେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ମନ୍ଦିରେ ।
ତ୍ରିଜଟା ନାମେ ରାକ୍ଷସୀ ଆଇଲ ଧାଇୟା ।
କହିଲା ବୀର-କେଶରୀ; "ଶୁନ ଲୋ ତ୍ରିଜଟେ,
ନିକୁମ୍ଭିଳା-ଯଜ୍ଞ ସାଙ୍ଗ କରି ଆମି ଆଜି
ଯୁଝିବ ରାମେର ସଙ୍ଗେ ପିତାର ଆଦେଶେ,
ନାଶିବ ରାକ୍ଷସ-ରିପୁ; ତେଁଇ ଇଚ୍ଛା କରି
ପୂଜିତେ ଜନନୀ-ପଦ । ଯା ବାର୍ତ୍ତା ଲୟେ;
କହ, ପୁତ୍ର ପୁତ୍ରବଧୂ ଦାଁଡ଼ାୟେ ଦୁୟାରେ
ତୋମାର, ହେ ଲଙ୍କେଶ୍ୱରି!" ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣମି,
କହିଲ ଶୂରେ ତ୍ରିଜଟା, (ବିକଟା ରାକ୍ଷସୀ)
"ଶିବେର ମନ୍ଦିରେ ଏବେ ରାଣୀ ମନ୍ଦୋଦରୀ,
ଯୁବରାଜ! ତୋମାର ମଙ୍ଗଳ-ହେତୁ ତିନି
ଅନିଦ୍ରାୟ, ଅନାହାରେ ପୂଜେନ ଉମେଶେ!
ତବ ସମ ପୁତ୍ର, ଶୂର, କାର ଏ ଜଗତେ?
କାର ବା ଏହେନ ମାତା?" ଏତେକ କହିୟା
ସୌଦାମିନୀ-ଗତି ଦୂତୀ ଧାଇଲ ସତ୍ୱରେ ।

ଗାଇଲ ଗାୟିକା-ଦଳ ସୁଯନ୍ତ୍ର-ମିଳନେ;—
"ହେ କୃତ୍ତିକେ ହୈମବତି, ଶକ୍ତିଧର ତବ
କାର୍ତ୍ତିକେୟ ଆସି ଦେଖ ତୋମାର ଦୁୟାରେ,
ସଙ୍ଗେ ସେନା ସୁଲୋଚନା! ଦେଖ ଆସି ସୁଖେ,
ରୋହିଣୀ-ଗଞ୍ଜିନୀ ବଧୂ; ପୁତ୍ର, ଯାଁର ରୂପେ
ଶଶାଙ୍କ କଳଙ୍କୀ ମାନେ! ଭାଗ୍ୟବତୀ ତୁମି!
ଭୁବନ-ବିଜୟୀ ଶୂର ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍ ବଳୀ—
ଭୁବନ-ମୋହିନୀ ସତୀ ପ୍ରମିଳା ସୁନ୍ଦରୀ!"
ବାହିରିଲା ଲଙ୍କେଶ୍ୱରୀ ଶିବାଳୟ ହତେ ।
ପ୍ରଣମେ ଦମ୍ପତୀ ପଦେ । ହରଷେ ଦୁଜନେ
କୋଳେ କରି, ଶିର ଚୁମ୍ବି, କାଁଦିଲା ମହିଷୀ!
ହାୟ ରେ, ମାୟେର ପ୍ରାଣ, ପ୍ରେମାଗାର ଭବେ
ତୁଇ, ଫୁଲକୁଳ ଯଥା ସୌରଭ-ଆଗାର,
ଶୁକ୍ତି ମୁକୁତାର ଧାମ, ମଣିମୟ ଖନି ।

ଶରଦିନ୍ଦୁ ପୁତ୍ର; ବଧୂ ଶାରଦ-କୌମୁଦୀ;
ତାରା-କିରୀଟିନୀ ନିଶିସଦୃଶୀ ଆପନି
ରାକ୍ଷସ-କୁଳ ଈଶ୍ୱରୀ! ଅଶ୍ରୁ-ବାରି-ଧାରା
ଶିଶିର, କପୋଳ-ପର୍ଣ୍ଣେ ପଡ଼ିୟା ଶୋଭିଲ!

କହିଲା ବୀରେନ୍ଦ୍ର; "ଦେବି, ଆଶୀଷ ଦାସେରେ
ନିକୁମ୍ଭିଳା-ଯଜ୍ଞ ସାଙ୍ଗ କରି ଯଥାବିଧି,
ପଶିବ ସମରେ ଆଜି, ନାଶିବ ରାଘବେ !
ଶିଶୁ ଭାଇ ବୀରବାହୁ; ବଧିୟାଛେ ତାରେ
ପାମର । ଦେଖିବ ମୋରେ ନିବାରେ କି ବଳେ ?
ଦେହ ପଦ-ଧୂଳି, ମାଥ ! ତୋମାର ପ୍ରସାଦେ
ନିର୍ବିଘ୍ନ କରିବ ଆଜି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶର-ଜାଳେ
ଲଙ୍କା ! ବାଁଧି ଦିବ ଆନି ତାତ ବିଭୀଷଣେ
ରାଜଦ୍ରୋହୀ । ଖେଦାଇବ ସୁଗ୍ରୀବ, ଅଙ୍ଗଦେ
ସାଗର ଅତଳ ଜଳେ !" ଉତ୍ତରିଲା ରାଣୀ,
ମୁଛିୟା ନୟନ-ଜଳ ରତନ-ଆଁଚଳେ;–

"କେମନେ ବିଦାୟ ତୋରେ କରି ରେ ବାଛନି !
ଆଁଧାରି ହୃଦୟାକାଶ, ତୁଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶୀ
ଆମାର । ଦୁରନ୍ତ ରଣେ ସୀତାକାନ୍ତ ବଳୀ;
ଦୁରନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶୂର; କାଳ-ସର୍ପ-ସମ
ଦୟା-ଶୂନ୍ୟ ବିଭୀଷଣ ! ମତ୍ତ ଲୋଭ-ମଦେ,
ସ୍ୱବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବେ ମୂଢ଼ ନାଶେ ଅନାୟାସେ,
କ୍ଷୁଧାୟ କାତର ବ୍ୟାଘ୍ର ଗ୍ରାସୟେ ଯେମତି
ସ୍ୱଶିଶୁ ! କୁକ୍ଷଣେ, ବାଛା, ନିକଷା ଶାଶୁଡ଼ୀ
ଧରେଛିଲା ଗର୍ଭେ ଦୁଷ୍ଟେ, କହିନୁ ରେ ତୋରେ !
ଏ କନକ-ଲଙ୍କା ମୋର ମଜାଳେ ଦୁର୍ମତି ।"

ହାସିୟା ମାୟେର ପଦେ ଉତ୍ତରିଲା ରଥୀ;–
"କେନ, ମା, ଡରାଓ ତୁମି ରାଘବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ,
ରକ୍ଷୋବୈରୀ ? ଦୁଇ ବାର ପିତାର ଆଦେଶେ
ତୁମୁଳ ସଂଗ୍ରାମେ ଆମି ବିମୁଖିନୁ ଦୋଁହେ
ଅଗ୍ନିମୟ ଶର-ଜାଳେ ! ଓ ପଦ-ପ୍ରସାଦେ
ଚିରଜୟୀ ଦେବ-ଦୈତ୍ୟ-ନରେର ସମରେ
ଏ ଦାସ ! ଜାନେନ ତାତ ବିଭୀଷଣ, ଦେବି,
ତବ ପୁତ୍ର-ପରାକ୍ରମ; ଦମ୍ଭୋଳି-ନିକ୍ଷେପୀ
ସହସ୍ରାକ୍ଷ ସହ ଯତ ଦେବ-କୁଳ-ରଥୀ;
ପାତାଳେ ନାଗେନ୍ଦ୍ର, ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ନରେନ୍ଦ୍ର ! କି ହେତୁ
ସଭୟ ହଇଲା ଆଜି, କହ, ମା, ଆମାରେ ?
କି ଛାର ସେ ରାମ ତାରେ ଡରାଓ ଆପନି ?"

ମହାଦରେ ଶିର ଚୁମ୍ବି କହିଲା ମହିଷୀ;–
"ମାୟାବୀ ମାନବ, ବାଛା, ଏ ବୈଦେହୀ-ପତି,
ନତୁବା ସହାୟ ତାର ଦେବକୁଳ ଯତ !
ନାଗ-ପାଶେ ଯବେ ତୁଇ ବାଁଧିଲି ଦୁଜନେ,
କେ ଖୁଲିଲ ସେ ବନ୍ଧନ ? କେ ବା ବାଁଚାଇଲ,
ନିଶାରଣେ ଯବେ ତୁଇ ବାଁଧିଲି ରାଘବେ
ସସୈନ୍ୟେ ? ଏ ସବ ଆମି ନା ପାରି ବୁଝିତେ !
ଶୁନେଛି ମୈଥିଲୀ-ନାଥ ଆଦେଶିଲେ, ଜଳେ
ଭାସେ ଶିଳା, ନିବେ ଅଗ୍ନି; ଆସାର ବରଷେ !
ମାୟାବୀ ମାନବ ରାମ ! କେମନେ, ବାଛନି,
ବିଦାଇବ ତୋରେ ଆମି ଆବାର ଯୁଝିତେ
ତାର ସଙ୍ଗେ ? ହାୟ, ବିଧି, କେନ ନା ମରିଲ
କୁଲକ୍ଷଣା ସୂର୍ପନଖା ମାୟେର ଉଦରେ ।"
ଏତେକ କହିୟା ରାଣୀ କାଁଦିଲା ନୀରବେ ।

କହିଲା ବୀର-କୁଞ୍ଜର; "ପୂର୍ବ-କଥା ସ୍ମରି,
ଏ ବୃଥା ବିଳାପ, ମାଥ, କର ଅକାରଣେ !
ନଗର-ତୋରଣେ ଅରି; କି ସୁଖ ଭୁଞ୍ଜିବ,
ଯତଦିନ ନାହି ତାରେ ସଂହାରି ସଂଗ୍ରାମେ !
ଆକ୍ରମିଲେ ହୁତାଶନ କେ ଘୁମାୟ ଘରେ ?
ବିଖ୍ୟାତ ରାକ୍ଷସ-କୁଳ ଦେବ-ଦୈତ୍ୟ-ନର-
ତ୍ରାସ ତ୍ରିଭୁବନେ, ଦେବି ! ହେନ କୁଳେ କାଳି

ଦିବ କି ରାଘବେ ଦିତେ, ଆମି, ମା, ରାବଣି
ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ? କି କହିବେ, ଶୁନିଲେ ଏ କଥା,
ମାତାମହ ଦନୁଜେନ୍ଦ୍ର ମୟ୍ ? ରଥୀ ଯତ
ମାତୁଳ ? ହାସିବେ ବିଶ୍ୱ । ଆଦେଶ ଦାସେରେ,
ଯାଇବ ସମରେ, ମାଥ, ନାଶିବ ରାଘବେ !
ଓଇ ଶୁନ, କୂଜନିଛେ ବିହଙ୍ଗମ ବନେ ।
ପୋହାଇଲ ବିଭାବରୀ । ପୂଜି ଇଷ୍ଟଦେବେ,
ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ରାକ୍ଷସ-ଦଳେ ପଶିବ ସମରେ ।
ଆପନ ମନ୍ଦିରେ, ଦେବି, ଯାଓ ଫିରି ଏବେ ।
ତ୍ୱରାୟ୍, ଆସିୟା ଆମି ପୂଜିବ ଯତନେ
ଓ ପଦ-ରାଜୀବ-ଯୁଗ, ସମର-ବିଜୟୀ !
ପାଇୟାଛି ପିତୃ-ଆଜ୍ଞା, ଦେହ ଆଜ୍ଞା ତୁମି ।–
କେ ଆଁଟିବେ ଦାସେ, ଦେବି, ତୁମି ଆଶୀଷିଲେ ?”

ମୁଛିଲା ନୟନ-ଜଳ ରତନ-ଆଁଚଲେ,
ଉତ୍ତରିଲା ଲଙ୍କେଶ୍ୱରୀ; “ଯାଇବି ରେ ଯଦି;–
ରାକ୍ଷସ-କୁଳ-ରକ୍ଷଣ ବିରୂପାକ୍ଷ ତୋରେ
ରକ୍ଷୁନ ଏ କାଳ-ରଣେ ! ଏଇ ଭିକ୍ଷା କରି
ତାଁର ପଦଯୁଗେ ଆମି । କି ଆର କହିବ ?
ନୟନେର ତାରାହାରା କରି ରେ ଥୁଇଲି
ଆମାୟ୍ ଏ ଘରେ ତୁଇ !” କାଁଦିୟା ମହିଷୀ
କହିଲା ଚାହିୟା ତବେ ପ୍ରମୀଳାର ପାନେ;
“ଥାକ, ମା, ଆମାର ସଙ୍ଗେ ତୁମି; ଜୁଡ଼ାଇବ,
ଓ ବିଧୁବଦନ ହେରି, ଏ ପୋଡ଼ା ପରାଣ !
ବହୁଲେ ତାରାର କରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧରଣୀ ।”

ବନ୍ଦି ଜନନୀର ପଦ ବିଦାୟ୍ ହଇଲା
ଭୀମବାହୁ । କାଁଦି ରାଣୀ, ପୁତ୍ର-ବଧୂ ସହ,
ପ୍ରବେଶିଲା ପୁନଃ ଗୃହେ । ଶିବିକା ତ୍ୟଜିୟା,
ପଦ-ବ୍ରଜେ ଯୁବରାଜ ଚଳିଲା କାନନେ–
ଧୀରେ ଧୀରେ ରଥୀବର ଚଳିଲା ଏକାକୀ,
କୁସୁମ-ବିବୃତ ପଥେ, ଯଜ୍ଞ-ଶାଳା ମୁଖେ ।

ସହସା ନୂପୁର-ଧ୍ୱନି ଧ୍ୱନିଲ ପଶ୍ଚାତେ ।
ଚିର-ପରିଚିତ, ମରି, ପ୍ରଣୟୀର କାନେ
ପ୍ରଣୟିନୀ-ପଦ-ଶବ୍ଦ ! ହାସିଲା ବୀରେନ୍ଦ୍ର,
ସୁଖେ ବାହୁ-ପାଶେ ବାଁଧି ଇନ୍ଦୀବରାନନା
ପ୍ରମୀଳାରେ । “ହାୟ୍, ନାଥ,” କହିଲା ସୁନ୍ଦରୀ,
“ଭେବେଛିନୁ, ଯଜ୍ଞଗୃହେ ଯାବ ତବ ସାଥେ;
ସାଜାଇବ ବୀର-ସାଜେ ତୋମାୟ୍ । କି କରି ?
ବନ୍ଦୀ କରି ସ୍ୱମନ୍ଦିରେ ରାଖିଲା ଶାଶୁଡ଼ୀ ।
ରହିତେ ନାରିନୁ ତବୁ ପୁନଃ ନାହି ହେରି
ପଦଯୁଗ ! ଶୁନିୟାଛି, ଶଶିକଳା ନା କି
ରବି-ତେଜେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳା; ଦାସୀଓ ତେମତି,
ହେ ରାକ୍ଷସ-କୁଳ-ରବି ! ତୋମାର ବିହନେ,
ଆଁଧାର ଜଗତ, ନାଥ, କହିନୁ ତୋମାରେ !”
ମୁକୁତାମଣ୍ଡିତ ବୁକେ ନୟନ ବର୍ଷିଲ
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତର ମୁକୁତା । ଶତଦଳ-ଦଳେ
କି ଛାର ଶିଶିର-ବିନ୍ଦୁ ଇହାର ତୁଳନେ ?

ଉତ୍ତରିଲା ବୀରୋତ୍ତମ; “ଏଖନି ଆସିବ,
ବିନାଶି ରାଘବେ ରଣେ, ଲଙ୍କା-ସୁଶୋଭିନି ।
ଯାଓ ତୁମି ଫିରି, ପ୍ରିୟେ, ଯଥା ଲଙ୍କେଶ୍ୱରୀ ।
ଶଶାଙ୍କେର ଅଗ୍ରେ, ସତି, ଉଦେ କୋ ରୋହିଣୀ !
ସୃଜିଲା କି ବିଧି, ସାଧ୍ୱି, ଓ କମଳ-ଆଁଖି
କାଁଦିତେ ? ଆଲୋକାଗାରେ କେନ କୋ ଉଦିଛେ
ପୟୋବହ ? ଅନୁମତି ଦେହ, ରୂପବତି,–

ଭ୍ରାନ୍ତିମଦେ ମତ୍ତ ନିଶି, ତୋମାରେ ଭାବିୟା
ଊଷା, ପଳାଇଛେ, ଦେଖ ସତ୍ୱର ଗମନେ,–
ଦେହ ଅନୁମତି, ସତି, ଯାଇ ଯଜ୍ଞାଗାରେ ।”

ଯଥା ଯବେ କୁସୁମେଷୁ, ଇନ୍ଦ୍ରେର ଆଦେଶେ,
ରତିରେ ଛାଡ଼ିୟା ଶୂର, ଚଳିଲା କୁକ୍ଷଣେ
ଭାଙ୍ଗିତେ ଶିବେର ଧ୍ୟାନ; ହାୟ୍ ରେ ତେମତି
ଚଳିଲା କନ୍ଦର୍ପ-ରୂପୀ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ବଳୀ,
ଛାଡ଼ିୟା ରତି-ପ୍ରତିମା ପ୍ରମୀଳା ସତୀରେ !
କୁଳଗ୍ନେ କରିଲା ଯାତ୍ରା ମଦନ; କୁଲଗ୍ନେ
କରି ଯାତ୍ରା ଗେଲା ଚଲି ମେଘନାଦ ବଳୀ–
ରାକ୍ଷସ-କୁଳ-ଭରସା, ଅଜେୟ୍ ଜଗତେ !
ପ୍ରାକ୍ତନେର ଗତି, ହାୟ୍, କାର ସାଧ୍ୟ ରୋଧେ ?
ବିଳାପିଲା ଯଥା ରତି ପ୍ରମୀଳା ଯୁବତୀ ।

କତ କ୍ଷଣେ ଚକ୍ଷୁଃଜଳ ମୁଛି ରକ୍ଷୋବଧୂ
ହେରିୟା ପତିରେ ଦୂରେ କହିଲା ସୁସ୍ୱରେ;
“ଜାନି ଆମି କେନ ତୁଇ ଗହନ କାନନେ
ଭ୍ରମିସ୍ ରେ ଗଜରାଜ ? ଦେଖିୟା ଓ ଗତି,
କି ଲଜ୍ଜାୟ୍ ଆର ତୁଇ ମୁଖ ଦେଖାଇବି,
ଅଭିମାନି ? ସରୁ ମାଝା ତୋର ରେ କେ ବଳେ,
ରାକ୍ଷସ-କୁଳ-ହର୍ୟକ୍ଷେ ହେରେ ଯାର ଆଁଖି
କେଶରି ? ତୁଇଓ ତେଁଇ ସଦା ବନବାସୀ ।
ନାଶିସ୍ ବାରଣେ ତୁଇ; ଏ ବୀର-କେଶରୀ
ଭୀମ-ପ୍ରହରଣେ ରଣେ ବିମୁଖେ ବାସବେ,
ଦୈତ୍ୟ-କୁଳ-ନିତ୍ୟ-ଅରି, ଦେବକୁଳ-ପତି ।”

ଏତେକ କହିୟା ସତୀ, କୃତାଞ୍ଜଳି-ପୁଟେ,
ଆକାଶେର ପାନେ ଚାହି ଆରାଧିଲା କାଁଦି;
“ପ୍ରମୀଳା ତୋମାର ଦାସୀ, ନଗେନ୍ଦ୍ର-ନନ୍ଦିନି
ସାଧେ ତୋମା, କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି କର ଲଙ୍କାପାନେ,
କୃପାମୟି ! ରକ୍ଷଃଶ୍ରେଷ୍ଠେ ରାଖ ଏ ବିଗ୍ରହେ !
ଅଭେଦ୍ୟ କବଚ-ରୂପେ ଆବର ଶୂରେରେ !
ଯେ ବ୍ରତତୀ ସଦା, ସତି, ତୋମାରି ଆଶ୍ରିତ,
ଜୀବନ ତାହାର ଜୀବେ ଓଇ ତରୁରାଜେ !
ଦେଖ, ମା, କୁଠାର ଯେନ ନା ସ୍ପର୍ଶେ ଉହାରେ !
ଆର କି କହିବେ ଦାସୀ ? ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ତୁମି !
ତୋମା ବିନା, ଜଗଦମ୍ବେ, କେ ଆର ରାଖିବେ ?”

ବହେ ଯଥା ସମୀରଣ ପରିମଳ-ଧନେ
ରାଜାଳୟେ, ଶବ୍ଦବହ ଆକାଶ ବହିଲା
ପ୍ରମୀଳାର ଆରାଧନା କୈଳାସ-ସଦନେ ।
କାଁପିଲା ସଭୟେ ଇନ୍ଦ୍ର । ତା ଦେଖି, ସହସା
ବାୟୁ-ବେଗେ ବାୟୁପତି ଦୂରେ ଉଡ଼ାଇଲା
ତାହାୟ୍ ! ମୁଛିୟା ଆଁଖି, ଗେଲା ଚଲି ସତୀ,
ଯମୁନା-ପୁଳିନେ ଯଥା, ବିଦାୟି ମାଧବେ,
ବିରହ-ବିଧୁରା ଗୋପୀ ଯାୟ୍ ଶୂନ୍ୟମନେ
ଶୂନ୍ୟାଳୟେ, କାଁଦି ବାମା ପଶିଲା ମନ୍ଦିରେ ।

ଇତଇ ସହଇମଏଗହନଅଦବଓଦହଏ କଅବୟ୍ଏ
ଉଦୟ୍ଏଅଗଓ ନଅମଓ ପଓଣଝ୍ଁଚଓମଓହ ସଓରଁଗଓହ ।

ବାଂଲା ଠୁ ରୋମାନ ହରଫ, କାଗଜରେ:

ଅମିତା ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ

କାଗଜ ଠୁ ହାର୍ଡ-ଡିସ୍କ

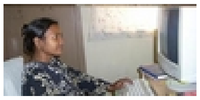

ସଂଯୁକ୍ତା କାଁହାର

http://www.iopb.res.in/~somen/madhu.html
email:somen@iopb.res.in